

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 29ης Ιουλίου 2010*

Στην υπόθεση C-377/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το tribunal de commerce de Bruxelles (Βέλγιο) με απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2009, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Σεπτεμβρίου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

Françoise-Eléonor Hanssens-Ensch, υπό την ιδιότητά της ως συνδίκου πτωχεύσεως της Agenor SA,

κατά

Ευρωπαϊκής Κοινότητας,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, T. von Danwitz (εισηγητή) και D. Šnáby, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: N. Nanchev, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 20ής Μαΐου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η F.-E. Hanssens-Ensch, υπό την ιδιότητά της ως συνδίκου πτωχεύσεως της Agenor SA, εκπροσωπούμενη από τους J.P. Renard και M. Elvinger, avocats,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους J.-C. Halleux και T. Materne,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J.-P. Kerpenne και M. Owsiany-Hornung,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε την γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 235 ΕΚ και 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της F.-H. Hanssens-Ensch, υπό την ιδιότητά της ως συνδίκου πτωχεύσεως της Agenor SA (στο εξής: Agenor), και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, με αίτημα να καταβάλει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην ως άνω εταιρία το ποσό των 2 εκατομμυρίων ευρώ λόγω της προβαλλόμενης παράνομης συμπεριφοράς της, η οποία συνέβαλε στην πτώχευση της Agenor.

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Κατά το άρθρο 530, παράγραφος 1, του code des sociétés belge (βελγικού Κώδικα Εταιριών):

«Σε περίπτωση πτωχεύσεως της εταιρίας και ανεπάρκειας του ενεργητικού και εάν αποδειχθεί ότι έχει συμβάλει στην επέλευση της πτωχεύσεως ένα σοβαρό και κατάφωρο πταίσμα με το οποίο βαρύνεται οποιοσδήποτε διαχειριστής ή πρώην διαχειριστής, καθώς και οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο το οποίο πράγματι κατείχε εξουσία διαχείρισεως της εταιρίας, αυτοί μπορούν να κηρυχθούν προσωπικώς υπεύθυνοι, είτε εις ολόκληρον είτε όχι, για το σύνολο ή για μέρος των εταιρικών χρεών μέχρι του ποσού του ανεπαρκούς ενεργητικού [...]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 4 Εταιρικός σκοπός της Agenor είναι η παροχή συμβουλών, η διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης, η εκπόνηση μελετών, η επαγγελματική κατάρτιση και η παροχή κάθε άλλης συναφούς υπηρεσίας διανοητικού χαρακτήρα. Κατόπιν προσκλήσεως για την υποβολή προσφορών, η οποία έλαβε χώρα στα τέλη του 1994, της ανατέθηκε η εκτέλεση καθηκόντων Γραφείου Παροχής Τεχνικής Βοήθειας (στο εξής: ΓΤΒ) στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος «Leonardo da Vinci». Για τον σκοπό αυτόν, συνήψε, στις 13 Ιουνίου 1995, μια πρώτη σύμβαση διάρκειας δώδεκα μηνών με τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.
- 5 Η εν λόγω σύμβαση μπορούσε, κατά το άρθρο 3 αυτής, να ανανεωθεί υπό την προϋπόθεση ότι η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θα ήταν ικανοποιημένη από τις υπηρεσίες που παρέσχε η Agenor και ανάλογα με τα διαθέσιμα κονδύλια του προϋπολογισμού των Κοινοτήτων. Σε εκτέλεση της διατάξεως αυτής, υπογράφηκαν διαδοχικά συμβάσεις για την περίοδο από την 1η Ιουνίου 1996 έως τις 31 Μαΐου 1997 και από την 1η Ιουνίου 1997 έως τις 31 Μαΐου 1998.
- 6 Με ισχύ από 1ης Ιουνίου 1998, η σύμβαση που έληξε στις 31 Μαΐου 1998 παρατάθηκε, μέσω συμπληρωματικής συμβάσεως, έως τις 30 Σεπτεμβρίου 1998. Στη συνέχεια, συνήφθη δεύτερη σύμβαση για την περίοδο έως τις 31 Ιανουαρίου 1999.
- 7 Στις 6 Ιανουαρίου 1999, η Επιτροπή διαβίβασε στην Agenor έκθεση εσωτερικού λογιστικού ελέγχου, ο οποίος είχε διεξαχθεί από τον Μάρτιο του 1998. Η έκθεση αυτή διαπίστωνε ορισμένες αδυναμίες και παραλείψεις κατά τη διαχείριση του ΓΤΒ. Στην εν λόγω έκθεση διευκρινιζόταν επίσης ότι, προς συνέχιση της συμβατικής σχέσεως, απαιτούνταν πολύ αισθητές βελτιώσεις της λειτουργίας του ΓΤΒ και ότι, σε περίπτωση ανανέωσης της συμβάσεως πέραν της 31ης Ιανουαρίου 1999, θα ήταν αναγκαία η αναδιάρθρωση του ΓΤΒ. Ακολουθούσε κατάλογος των βελτιώσεων που εκρίνοντο αναγκαίες.

- 8 Στις 29 Ιανουαρίου 1999, η Επιτροπή πρότεινε στην Agenor τη σύναψη συμβάσεως συμπληρωματικής της ισχύουσας και προβλέπουσας παράτασή της έως τις 15 Φεβρουαρίου 1999. Η πρόταση αυτή δεν έγινε δεκτή από την Agenor. Ως εκ τούτου, η Επιτροπή διαπίστωσε, στις 11 Φεβρουαρίου 1999, ότι η ισχύς της συμβάσεως είχε λήξει από τις 31 Ιανουαρίου 1999. Αυθημερόν, η Agenor γνωστοποίησε στην Επιτροπή ότι αμφισβητούσε την εν λόγω θέση.
- 9 Στις 3 Μαρτίου 1999, η Agenor κήρυξε πτώχευση.
- 10 Στις 30 Ιανουαρίου 2004, η ενάγουσα της κύριας δίκης άσκησε ενώπιον του tribunal de commerce de Bruxelles, υπό την ιδιότητά της ως συνδίκου πτωχεύσεως της Agenor, αγωγή αποζημιώσεως κατά της Κοινότητας, στηριζόμενη, κυρίως, στο άρθρο 530, παράγραφος 1, του code des sociétés belge, με την οποία προσήπτε στην Επιτροπή ότι, αφενός, επέβαλε στην Agenor δεσμεύσεις ως προς τη διαχείριση που κατέστησαν αναπόφευκτη την πτώχευση και, αφετέρου, ότι «εγκατέλειψε» και «εξόντωσε» την Agenor, ιδίως ως εκ του ότι αρνήθηκε να ανανεώσει τη σύμβαση που είχε συναφθεί μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.
- 11 Η Επιτροπή αμφισβήτησε τη δικαιοδοσία του αιτούντος δικαστηρίου, ισχυριζόμενη ότι, δυνάμει των άρθρων 235 ΕΚ και 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, αποκλειστικώς αρμόδιο να αποφανθεί επί αγωγής, όπως αυτής που άσκησε η ενάγουσα της κύριας δίκης, είναι το Δικαστήριο.
- 12 Κατά το αιτούν δικαστήριο, εξακολουθεί να υφίσταται αμφιβολία ως προς το ζήτημα αν, δυνάμει του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, το Δικαστήριο οφείλει να εκδικάζει αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης που διέπονται από ειδικό νομικό καθεστώς, όπως εκείνο του άρθρου 530 του code des sociétés belge.

- 13 Ως εκ τούτου, το tribunal de commerce de Bruxelles αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ την έννοια ότι συνιστά αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης κατά την έννοια της διατάξεως αυτής η αγωγή αποζημιώσεως που στηρίζεται στο άρθρο 530 του βελγικού code des sociétés [Κώδικα Εταιριών] και ασκήθηκε από σύνδικο πτωχεύσεως, με την οποία επιδιώκεται να υποχρεωθεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να καλύψει το παθητικό της πτωχεύσασας εταιρίας, για τον λόγο ότι η Κοινότητα κατείχε εν τοις πράγμασι εξουσία διαχείρισεως μιας εμπορικής εταιρίας και διέπραξε, κατά τη διαχείριση της εταιρίας αυτής, σοβαρό και κατάφωρο πταίσμα το οποίο συνέβαλε στην επέλευση της πτωχεύσεώς της;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 14 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν αγωγή αποζημιώσεως κατά της Κοινότητας, η οποία στηρίζεται σε εθνική ρύθμιση θεσπίζουσα ειδικό νομικό καθεστώς κατά παρέκκλιση του κοινού καθεστώτος περί αστικής ευθύνης του συγκεκριμένου κράτους μέλους, συνιστά αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης υπό την έννοια του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, η οποία, δυνάμει του άρθρου 235 ΕΚ, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων.
- 15 Η ενάγουσα της κύριας δίκης ισχυρίζεται ότι, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ αναφέρεται στις «γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών», η διάταξη αυτή αφορά μόνον τη θεμελίωση εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας βάσει του κοινού δικαίου όπως, παραδείγματος χάρη, στο βελγικό δίκαιο βάσει του άρθρου 1382 του code civil (Αστικού Κώδικα). Αντιθέτως, αγωγή που στηρίζεται σε οιαδήποτε άλλη διάταξη εμπίπτει στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, ακόμα και αν δεν πρόκειται για αγωγή

με συμβατική βάση. Επομένως, αγωγή που στηρίζεται στο άρθρο 530 του *code des sociétés belge*, το οποίο συνιστά τη νομική βάση της αγωγής της κύριας δίκης, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης βάσει του κοινού δικαίου, παρότι η αγωγή αυτή στερείται συμβατικής βάσεως.

- 16 Η Συνθήκη ΕΚ προβλέπει κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των κοινοτικών δικαστηρίων και των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά αγωγές κατά της Κοινότητας, με τις οποίες επιδιώκεται να αναγνωρισθεί η ευθύνη της για πρόκληση ζημίας.
- 17 Όσον αφορά την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας, αυτού του είδους οι διαφορές εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, το άρθρο 235 ΕΚ ορίζει ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο επί των διαφορών αποζημιώσεως που προβλέπονται στο άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, του οποίου αντικείμενο είναι η προαναφερθείσα εξωσυμβατική ευθύνη. Η αρμοδιότητα αυτή των κοινοτικών δικαστηρίων είναι αποκλειστική (βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 1992, C-282/90, *Vreugdenhil* κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. I-1937, σκέψη 14, καθώς και της 26ης Νοεμβρίου 2002, C-275/00, *First* και *Franex*, Συλλογή 2002, σ. I-10943, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 18 Αντιθέτως, όσον αφορά τις σχετικές με τη συμβατική ευθύνη της Κοινότητας διαφορές, η Συνθήκη απονέμει στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα να εκδικάζει τέτοιες αγωγές μόνο στο άρθρο 238 ΕΚ, ήτοι δυνάμει ρήτρας διαιτησίας που περιέχεται σε σύμβαση η οποία συνάπτεται από την Κοινότητα ή για λογαριασμό της (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 1986, 426/85, Επιτροπή κατά *Zoubek*, Συλλογή 1986, σ. 4057, σκέψη 11, καθώς και της 9ης Οκτωβρίου 2001, C-80/99 έως C-82/99, *Flemmer* κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-7211, σκέψη 42).

- 19 Δεδομένου ότι το άρθρο 235 ΕΚ αναφέρεται μόνο στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 288 ΕΚ, το οποίο αφορά αποκλειστικώς την εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας, ενώ η συμβατική της ευθύνη μνημονεύεται στο πρώτο εδάφιο του ίδιου άρθρου, δεν μπορεί να συναχθεί από το άρθρο 235 ΕΚ αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφαινεται επί αγωγής στηριζόμενης σε συμβατική ευθύνη (βλ., συναφώς, απόφαση *Flemmer* κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 42). Εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 240 ΕΚ, οι σχετικές με τη συμβατική ευθύνη της Κοινότητας διαφορές εμπίπτουν, ελλείψει ρήτρας διαιτησίας, στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων (βλ., συναφώς, απόφαση της 20ής Μαΐου 2009, C-214/08 P, *Guigard* κατά Επιτροπής, σκέψη 41).
- 20 Εκ των προεκτεθέντων προκύπτει ότι, προκειμένου να προσδιορισθεί ποιο είναι το αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση συγκεκριμένης αγωγής κατά τις Κοινότητας, με την οποία επιδιώκεται η εκ μέρους αυτής καταβολή αποζημιώσεως, πρέπει να εξετάζεται αν αντικείμενο της εν λόγω αγωγής είναι η συμβατική ή η εξωσυμβατική ευθύνη της Κοινότητας.
- 21 Συναφώς, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η παραπομπή από το άρθρο 235 ΕΚ στο άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ αφορά μόνον την έννοια της ζημίας κατά τη δεύτερη προαναφερθείσα διάταξη, ήτοι τις ζημίες που προξενούν τα όργανα της Κοινότητας ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης. Αντιθέτως, η αναφορά του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ στις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών δεν εμπίπτει στην εν λόγω έννοια. Όσον αφορά δε την αναφορά αυτή, αντικείμενό της είναι ο καθορισμός των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να υποχρεωθεί η Κοινότητα να αποκαταστήσει τέτοιες ζημίες.
- 22 Σημειωτέον, εξάλλου, όσον αφορά την αγωγή της κύριας δίκης, ότι, όπως η ίδια η ενάγουσα της κύριας δίκης παραδέχεται, η εν λόγω αγωγή στερείται συμβατικής βάσεως. Επιπλέον, το ότι η προαναφερθείσα αγωγή υπόκειται σε ειδικές προϋποθέσεις εφαρμογής, ειδικότερα ως προς το ότι μόνον ένα «σοβαρό και κατάφωρο πταίσμα» μπορεί να στοιχειοθετήσει την ευθύνη του συγκεκριμένου προσώπου, δεν μπορεί να

επηρεάσει το γεγονός ότι η εν λόγω αγωγή φέρει τα γενικά χαρακτηριστικά αγωγής επιδιώκουσας αποκατάσταση ζημίας στο πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης, υπό την έννοια του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ.

- 23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι η εθνική ρύθμιση στην οποία στηρίζεται αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης κατά της Κοινότητας συνιστά ειδικό νομικό καθεστώς που παρεκκλίνει από το κοινό καθεστώς του συγκεκριμένου κράτους μέλους στο πεδίο της αστικής ευθύνης δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της προαναφερθείσας αγωγής από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 235 ΕΚ.
- 24 Η επικαλούμενη από την ενάγουσα της κύριας δίκης απόφαση της 5ης Μαρτίου 1991, C-330/88, Grifoni κατά Ευρατόμ (Συλλογή 1991, σ. I-1045, σκέψη 20), δεν μπορεί να αναιρέσει το προηγούμενο συμπέρασμα, δεδομένου ότι η προσφυγή επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση στηριζόταν σε συμβατική ευθύνη της Κοινότητας.
- 25 Επομένως, είναι αβάσιμη η άποψη της ενάγουσας της κύριας δίκης ότι, πέραν της συμβατικής και της εξωσυμβατικής ευθύνης υπό την έννοια του άρθρου 288, δεύτερο εδάφιο ΕΚ, υφίσταται και μία τρίτη κατηγορία ευθύνης, η οποία, δυνάμει του άρθρου 240 ΕΚ, εμπίπτει στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων.
- 26 Συνεπώς, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης κατά της Κοινότητας, ακόμα και εάν στηρίζεται σε εθνική ρύθμιση θεσπίζουσα ειδικό νομικό καθεστώς κατά παρέκκλιση του κοινού καθεστώτος περί αστικής ευθύνης του συγκεκριμένου κράτους μέλους, δεν εμπίπτει, δυνάμει του άρθρου 235 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων

Επί των δικαστικών εξόδων

- ²⁷ Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Αγωγή λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης κατά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ακόμα και εάν στηρίζεται σε εθνική ρύθμιση θεσπίζουσα ειδικό νομικό καθεστώς κατά παρέκκλιση του κοινού καθεστώτος περί αστικής ευθύνης του συγκεκριμένου κράτους μέλους, δεν εμπίπτει, δυνάμει του άρθρου 235 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων.

(υπογραφές)